

ARHIV BOSANSKE KRAJINE
BANJA LUKA

Arhiv Bos. krajine B. Luka

ABK-209-MG-III/121

FRANJO ODIĆ :

SJEĆANJA NA REVOLUCIONARNI RAD

R e g e n d a :

- 23 stranice kucanog teksta na mašini;
- autorizirana sjećanja, koja je pribilježio Milan Vukmanović;
- sadržaj sjećanja: biografski podaci i sjećanja na revolucionarni rad i ličnosti;
- sjećanja notirana u par navrata od 25.VII-1974.godine do 9.septembra 1975.godine.-

Arhiv Bos. krajine B. Luka

ABK 209-M6-III/124

F R A N J O O D I Ć

Rodjen sam 4.oktobra 1892.godine u Bihaću u obitelji Ivana, podvornika u Trgovačkoj školi a potom u Gimnaziji, i majke Kate, rođjene Dujmović.

Osnovnu školu pohađao sam u Bihaću. Učitelji su mi bili: Muharem Midžić (koji je kao ustaša ubijen u Kozarcu), Franjo Cipra i Josip Paulin. Paulin je bio i upravitelj osnovne škole.

Po završetku osnovne škole upisao sam se u Trgovačku školu, ali sam završio svega tri razreda. Zaposlio sam se kao činovnik u advokatskoj kancelariji dr. Jakova Zalosce-
ra. Od njega sam prešao u Gradsku opštinu Bihać, mislim 1912. godine. Dvije godine kasnije, tj. 1914. godine, prešao sam u Sresku bolesničku blagajnu. Kada je ova ustanova bila likvidirana, 1. januara 1921. godine prešao sam u Banju Luku, odnosno bio sam premješten u Okružni ured za osiguranje radnika.

U medjuvremenu odigrali su se neki značajni događaji u mom ličnom životu.

Oktoobra 1915. godine mobilisan sam u drugu bosansko hercegovačku regimentu. Rasporedili su me u sanitetsko odjeljenje jedne vojničke kompanije. Koliko god sam mogao nastojao sam da me ne pošalju na front. U mjesecu avgustu 1916. godine bio sam već na italijanskom frontu. Jedinica je prethodno bila stacionirana u Tirolu, a kasnije prebačena na front kod mjesta Asijaga. U novembru 1917. godine bio sam prebačen u bolnicu u Klagenfurtu, današnjem Celovcu, kako ovaj grad mi zovemo. Sam sam iskonstruisao bolest očiju i zbog liječenja sam bio u bolnici. Sva ta česta liječenja i bolesti po raznim dijagnozama bila su proizvod uzimanja raznih trava koje nisu škodile ali su izazivale reakcije koje su bile identične određenim bolestima. U tome sam se zaista dobro izvježbao, a usput sam mnogo štošta upoznao iz medicine. Neki Dalmatinci su me u ovome poučili.

Nakon mjesec dana iz Klagenfurta sam otišao u Eger, a odavde u banju Marienbad, današnje Marijanske Lazni u Čehoslovačkoj. Ovdje sam ostao tri mjeseca.

Poslije banskog liječenja vraćen sam u svoju regimentu u Lebring. Dobio sam odmor od tri ~~mjeseca~~ sedmice. Po isteku odmora javio sam se vojnom ljekaru Bukincu u Banjoj Luci. Opet sam na isti način kao i ranije postupio, samo sam sada "bolovao" od stomaka. U zagrebačkoj bolnici bio sam na liječenju mjesec dana. Nakon sistematskog ljekarskog pregleda, ljekarska komisija pustila me je na bolovanje do daljnjega, dakle na neodređeno vrijeme. Tako sam dočekao i slom Austrougarske.

Vratio sam se na dužnost u Sresku bolesničku blagajnu u Bihaću i nastavio rad u sindikalnom pokretu.

Član socijaldemokratske partije postao sam 1910. godine. Najznačajniji aktivisti socijaldemokratske partije u Bihaću bili su tada Jovo Popović i Lovro Vujić, koji su došli kao limari i radili limarske radove na kući i u radnji "Stipe Ivkovića i sinova". Ova dvojica bili su limari iz Banje Luke i u toku svog privremenog rada u Bihaću razvili su političku aktivnost na obrazovanju punkta Socijaldemokratske partije. Uzgred napominjem da je sin Stipe Ivkovića, trgovca iz Bihaća, jedno vrijeme bio organizacioni sekretar nekog partijskog tijela u Banjoj Luci poslije Drugog svjetskog rata (imena se ne sjećam, ali znam da smo ga zvali Braco).

U rad Socijaldemokratske stranke u Bihaću bili su uključeni: Hasan Saračević, Fabijan Jurić, Ivo Jelić, Jozo Milinković, Josip Majstorović, Salko Hadžiabdić i drugi. Jozo Milinković i Josip Majstorović vratili su se iz SSSR-a, gdje su bili u zarobljeništvu.

Prisustvovao sam kao delegat iz Bihaća na Kongresu ujedinjenja radničkih partija. U Radničkom domu u toku aprila 1919. godine održan je širi sindikalni sastanak na kome je odlučeno da se pošalju delegati na Kongres ujedinjenja 19. aprila. Izabrani smo Salko Hadžiabdić, šuster iz Bihaća, i ja.

Put smo platili iz svog džepa. Do Bos. Krupe smo se prebacili fijakerom. Ne sjećam se kako smo se prebacili do Bos. Novog, a tamo smo seli u voz. U Slavonskom Brodu održan je sastanak delegata iz Bosne u prostorijama Radničkog doma. U Sl. Brodu upoznao sam Jovu Jakšića iz Sarajeva i Djuru Salaja.

Na Kongresu nisam učestvovao u diskusiji. Sje-

ćam se da su istupali u diskusiji Simo Marković i jedan zagrebački advokat čije sam ime zaboravio. Za ovog zagrebačkog advokata se govorilo da je u vrijeme Oktobarske revolucije bio sekretar Lenjina. Znam da je bio frakcionaš i da se sa grupom odvojio od Partije. U Zagrebu je izdavao jedan svoj frakcionaški list koji su nama slali u Bihać u vrijeme poslije Kongresa u jedno desetak primjeraka. Medjutim, mi smo list odmah vraćali nazad i javili smo im da nam ga više ne šalju.

Na pomenutom kongresu bio je jedan delegat iz Češke. Kada je stupio za govornicu izvadio je maramicu iz džepa i pokrio lice dok je govorio. Dobro se sjećam kako je rekao da mu je žao da pripada češkoj naciji koja je u Rusiji pljačkala i harala.

Poslije završetka Kongresa, koji je trajao dva dana, vratili smo se u Bihać. Sa sobom sam ponio dobiveni propagandni materijal za proslavu 1. maja.

O rezultatima kongresa podnio sam izvještaj. Obrazovan je odbor u koji su ušli: Jozo Milinković, Hasan Saračević, Živko Perković, Branko Sučević i ja. Za sekretara je izabran učitelj Branko Sučević. U odbor nije ušao Salko Hadžiabdić jer je bio "galama", kako to mi u običnom žargonu kažemo.

Dogovorili smo se za organizovanje proslave 1. maja. Ja sam dobio zadatak da napišem predstavku Sreskom načelstvu za dobijanje dozvole. Načelniku sam lično odnio predstavku. Upitao me je: "Kakvu garanciju dajete da će biti mir i red?"

Odgovorio sam da možemo čvrsto garantirati da će sve proteći u najboljem redu, ali da ne možemo garantirati da nas neko neće provocirati. Naglasio sam da će se učesnici prvomajskih manifestacija vladati dostojanstveno i da će sa pjesmom i tamburicama proći kroz ulice grada na mjesto izleta u selu Žegar.

Dozvolu smo dobili i sve je proteklo u najboljem redu. Nikakvih izgreda ni provokacija nije bilo. Sa pjesmom prošli smo ulicama grada i proveli izletnički dan u veselju u selu Žegar. Omladina sa sela priključila se i znatiželjno posmatrala i slušala pjesme. Bio je to i za njih događaj.

Od značajnih događaja pomenuo bih izbore za Konstituantu. Centralni komitet je iz Beograda poslao jednog studenta Pravnog fakulteta u Banju Luku, a iz Banje Luke poslali su ga u Bihać da nam pomogne za organizovanje predizbornog zbora. Zvao se Miladin Vukomanović i mislim da je bio iz Srbije. Bio je

atletski skladno gradjen, crnomanjast i dosta visok. Uputili su ga iz Banje Luke da dodje k meni. U mom stanu je i noćio. Dugo smo razgovarali o političkoj situaciji i pripremama za izbore. Upitao sam ga da li je uopšte pametno da Partija u Bosni, a naročito u Bosanskoj Krajini izlazi sa svojom posebnom listom na izboje obzirom na nacionalnu i vjersku strukturu stanovništva, a i druge specifičnosti ovog područja. Predočio sam mu da su Srbi u Bos. Krajini jedva dočekali dolazak dinastije Karadžordževića obzirom na tradicije Bosansko-hercegovačkog ustanka.

On mi je na to odgovorio: "Partiji nije stalo do poslaničkih mandata jer Partija želi da se prebrojimo i da se konstatira koliko NAS ima!"

"Znaš li, Miladine, da niko od nas ne može ići u srpsko selo da vrši agitaciju za komuniste. Drugo, imamo na ovom području veliki procenat muslimanskog življa. Obzirom da su anacionalni, a izvjesno je da su tu prisutni drugi politički i vjerski uticaji, oni će glasati samo za one koje Spaho postavi. Tu nećemo imati mnogo glasača! Što se tiče Hrvata, u banjalučkoj županiji jedino Derventa ima dosta Hrvata, a na drugim područjima su u manjini. To je sve malo. Što se tiče Hrvata u okolini Dervente, oni će biti pasivni jer još tuguju za Franjom Josifom."

Na tanane smo pretresali političku klimu i analizirali kakve su šanse komunista u ovim izborima. Na kraju smo se dogovorili da predam molbu Sreskom načelstvu za odobrenje održavanja predizbornog zbora.

Napisao sam molbu i predao nakon održanog sastanka na kome je i Miladin bio prisutan. Miladin nam je dao okvirna usmena uputstva. Poslije toga on je otputovao za Banju Luku. Očekivali smo odobrenje, ali ono nije dolazilo. Prolazili su dani i mi smo postali sve nestrpljiviji.

Neko je iz Banje Luke telefonirao i pitao da li je odobren zbor. Sve mi se čini da je to bio baš Miladin. Odgovorio sam da još nismo dobili rješenje, a osam dana bio je krajnji rok. Naime, u periodu od 8 dana pred izbore više se nisu mogli zborovi održavati, a taj je rok bio na samom domaku. Tada sam ja nazvao Banju Luku i javio da još odobrenja nema. Mislim da sam to javio Jakovu Lastriću.

Tada je Miladin Vukomanović ponovo došao u

Bihać. Ponovo je došao k meni. Predložio mi je da zajedno odemo do javnog tužioca i upitamo ~~na~~ razloge neizdavanja odobrenja.

Kada smo došli do tužioca, Miladin mu se prvi obratio: "Gospodine tužioče, ovdašnja radnička organizacija predala je molbu da se održi predizborni zbor, ali je dosta vremena prošlo a da nije dobiveno rješenje! Koji su to razlozi da odobrenje još nije dato?"

- "Neće ga ni dobiti. Ja sam ga zabranio!", odgovorio je tužilac.

- "Zašto?"

- "Ja sam već rekao da se neće održati!", prilično drsko odgovara tužilac Srdić.

- "Molim Vas, pa mi odgovaramo u potpunosti za mir i red. Dajemo pune garancije.", nastavio je Miladin.

- "Ne može. Nema ni govora. Molim vas šta ste vi po zanimanju?"

- "Ja sam student prava."

- "Oho! E, onda smo mi kolege. Izvolite sjesti da malo porazgovaramo.", predusretljivo reče Srdić. Miladin je sjeo na ponudjenu stolicu, a ja sam ostao da stojim.

- "Ja bih Vam savjetovao, dragi kolega, jednu stvar: da se manete politike i lijepo završite studije. Kad završite pravo bićete svoj čovjek. Imaćete lijep položaj. Bićete negdje sudija, a to Vam je bolje nego da se bavite politikom koja Vam ne odgovara! I ja sam svojevremeno studirao pravo u Beču, kada smo i mi znali izaći na ulicu i demonstrirati u slučajevima kada je bila u pitanju čast naše nacije. I mi smo se tada borili."

- "Gospodine javni tužioče i treba da ste se borili, ali to je bila borba za nacionalno oslobođenje. Danas mi idemo dalje i borimo se za socijalno oslobođenje!", odgovorio je Miladin. Srdić je tada vidio da ne može uticati na Miladina i razgovor je s time bio završen. Odobrenje nije dobiveno. Srdić je sigurno bio ljut. Miladin kao kompletan intelektualac i marksista odgovorio je onako kako Srdić nije očekivao. Srdić nije ni imao namjeru da odobri zbor, ali je želio da utiče na Miladina.

Nekoliko dana pred izbore dobili smo iz Banje Luke izborni materijal i uputstva za izbore. Čini mi se da je izborni materijal stigao poštom.

Županija banjalučka imala je pravo na pet poslanika i mi smo napravili listu sa pet kandidata. Nosilac liste bio je Branko Ćulibrk, obućar iz Bos. Krupe. Bio je istaknuti komunista na tom području sa dosta solidnim idejnim obrazovanjem. Osim njega na listi su bili Hasan Saračević (stolar u Bihaću), Josip Milinković (mehaničar u električnoj centrali u Bihaću), ja i još, čini mi se, Živko Perković.

Listu smo predali na potvrdu.

Osim čestih dogovora u Radničkom domu nekih posebnih širih sastanaka nije bilo. U Bihaću je tada bilo veoma malo industrijskih radnika. Bilo je najviše zanatlija. U radu su najagilniji bili kožarci. Klasno svjesni radnici mogli su se na prste prebrojati. Više je bilo nepismenih ili polupismenih radnika nego pismenih, a u takvim uslovima ~~školski~~ ^{partijski} i uopšte sindikalni rad bio je otežan. Teško je bilo razbijati patrijarhalni način života, a malo je bilo onih, osim vojnika, koji su uopšte išli van područja Bihaća.

Za politički rad jedan je događaj bio veoma značajan, a zbio se baš uoči izbora.

Jednog dana uoči izbora došao mi je u posjetu jedan mladić, učenik Gimnazije iz Bihaća. Bio je tada djak VII razreda gimnazije, rodom iz jednog sela u blizini Kulen Vakufa, gdje mu je otac bio parohijski sveštenik. Upitao me je da li imam bilo kakvog izbornog materijala za predstojeće izbore.

Odgovorio sam potvrdno jer je bilo još letaka i drugog izbornog materijala propagandnog karaktera. Materijal nismo slali u one opštine gdje smo znali da za izbore nemamo ama baš nikakve šanse.

Mladić je upitao da li može "nešto malo materijala dobiti za NAŠU opštinu?"

Bio sam iznenađen i upitao sam: "Šta će ti to?"

- "Pa, hoćemo li ići na izbore?" Odgovor je bio energičan. U tom odgovoru i sebe je uključio u izbornu akciju.

- "Hoćemo! Znaš li ti da su tu mahom Srbi i da se tu neće moći ni razgovarati o našoj komunističkoj listi?"

- "Dajte vi ipak meni malo materijala pa ću ja to ponijeti!", odgovorio je taj mladić, koji se prezivao Bogunović, Bogdanović ili slično. Ipak mislim da se prezivao Bogunović.

Održani su izbori. U popodnevnom časovima na zgradi

Sreskog načelstva bila je izvješena lista svih birališta sa rezultatima glasanja. Bilo je oko 18 časova uveče.

Iznenadio sam se kada sam pročitao da su za listu kandidata Komunističke partije u jednom selu kraj Kulen Vakufa dali glasove svih 113 birača. Bilo je to selo ovog mladića, čija je aktivnost dala rezultate.

Kada je poslije izbora došao kod mene ja sam mu na svesrdnom radu i uspjehu čestitao. Posebno sam istakao da je to samo njegova zasluga.

Na to mi je on tužno odgovorio: "Zbog toga me je otac otjerao od kuće!"

- "Nije trebalo da se toliko angažuješ! Šta ćeš sada?"

- " Ići ću u Zagreb. Možda ću naći neki posao?"

Nisam ga kasnije ni vidio, ni išta o njemu čuo. Ne znam da li se i kako snašao.

Poslije izbora sastali smo se u Radničkom domu da analiziramo rezultate i uopšte političku klimu na tom području jer će izbori uticati na politička kretanja.

Oženio sam se 6. februara sa Marijom Mihić iz Bihaća, čiji je otac bio zemljoradnik. U braku smo imali 16-oro djece. Samo u periodu od nešto više od 9 mjeseci rodjeno je četvoro djece. Znam da ih je bilo desetoro 1941. godine. Sklopili smo brak 6. februara 1910. godine i već iste godine rodila se Slava. Sada živi u Zagrebu, a udata je za stolara Josipa Šolca. Teško mi je da ih po redosljedu sve nabrojim, ali ću pokušati: Zora (1912), Danica (1914.), Slavko (29. februara 1916.), Ivica (novembra 1918.), Zvonko (1921.), Ankica (1923.), blizanci Luka i Luca (1925), blizanci Nada i Vera, Zdravko-Šaco (1928.), blizanci Pipo i Zdenko (1929. ili 1930.) i jedan sin 1936. godine.

Kao što sam rekao, u Banju Luku sam premješten 1921. godine. Nastanio sam se u blizini Tvornice duhana u kući žene profesora Zadre. Radio sam u Okružnom uredu za osiguranje radnika sve do 1923. godine. Tada sam premješten u filijalu ovog Ureda za šefa ekspoziture u toku izgradnje pruge Bihać-Bos. Krupa. Ekspozitura je imala sjedište u Bihaću.

Ponovo sam u decembru 1925. godine premješten u Banju Luku. Našao sam stan u Tetarića ulici.

Iz rada sjećam se Jakova Lastrića, koji je bio upravnik Sreske bolesničke blagajne u Banjoj Luci, koja je kasnije

prerasla u Okružni uređ za osiguranje radnika. Jakov je bio karakterno loš čovjek. Nedavno mu je umrla žena u 91. godini.

Nakon zabrane KPJ i progona komunista u banjalučkom partijskom životu jedino treba posebno istaći Pavu Radana. On je po mom mišljenju jedini stari komunista koji je ostao dosljedan i vjeran Partiji do svoje smrti. Na putu prema kancelariji sa nji sam se skoro svakodnevno susretao. Najčešće smo se susretali kod Komande mjesta. Kada smo se i nalazili razgovori su bili veoma kratki, svega do 5 minuta. Duži razgovori mogli su biti sumnjivi. Nije mi davao neke posebne zadatke, već smo samo razgovarali o političkoj situaciji. Pavo je bio inače veoma oprezan i nikoga nije htio uvlačiti u neprilike. Dobro je poznavao moju situaciju i nije želio da budem sumnjiv političkim vlastima.

Pavo Radan je bio veoma blizak običnom čovjeku. Imao je puno razumjevanja za ljude i njihove probleme. Bio je uvijek spreman da pomogne. Sasvim je drugačijeg kova bio Akif Šeremet. On je bio povezan sa intelektualcima i oko sebe je okupljao mahom srednjoškolsku i studentsku omladinu.

Izgubio sam partijsku vezu i nisam se partijski više povezivao ni u Bihaću ni u Banjoj Luci, ali sam djecu vaspitavao u komunističkom duhu. Moje obaveze na radnom mjestu, česti premještaji i obaveze prema porodici nije davalo mogućnosti za širše političko angažovanje.

U Bihać su me ponovo premjestili u junu 1936. godine, kada se gradila pruga Bihać-Knin. U martu mjesecu 1941. godine porodica se preselila u Banju Luku, a ja sam ostao u Bihaću sve do premještaja 15. juna 1941. godine.

(Prekid notiranja sjećanja.)

25. jula 1974. godine. -

Banja Luka

Frano Odić
(Frano Odić)

Arhiv Bos. krajine B. Luka

ABK

(Nastavak I.)

Sjetio sam se da se selo zvalo Bušević, selo u kome je onaj mladić propagirao komunističku listu.

Pavo Radan mi je u povjerenju pričao neke detalje o Jakovu Lastriću, neke činjenice za koje je on znao, činjenice koje nisu baš pohvalne. Zbog njih je Pavo Radan i bio razočaran u Jakova kao čovjeka.

Kada se organizirala sahrana ministra Draškovića, koga je ubio Alija Alijagić, sva sreska načelstva dobila su uputstvo i direktivu da obavijeste sve poslanike na svom području da dodju na ovu sahranu. Režim je želio da sahranu iskoristi u političke svrhe.

Ovdašnji sreski načelnik Mrzljak obavjestio je Lastrića o sadržaju obavještenja iz Beograda, odnosno direktivi da svi poslanici treba da budu na ovoj sahrani.

Po prijemu obavještenja od sreskog načelnika, Lastrić je sazvao Izvršni odbor predsjedništva Okružnog ureda za osiguranje radnika, u kojem su se kao članovi nalazili Pavo Radan i krojački radnik Nikola Vasić. Predsjednik ovog Odbora bio je tada Iazo Mutić, kožar, veliki gazda, koji se pljačkom obogatio.

Naime, kada je izbio prvi svjetski rat Iazo Mutić je bio predsjednik, a Martin Zrelec knjigovodja Sreske bolesničke blagajne. Kada je Jakov Lastrić otišao u vojsku, njega je kao upravnika zamjenjivao Martin Zrelec.

Od prvih dana mobilizacije 1914. godine posebna vojna komisija je vršila otkup ili kupovinu konja za vojsku. Pretežno su kupovani mali brdski konji, poznati po svojoj izdržljivosti, navodno za topništvo. Takvih je konja najviše bilo na tržištu Bosanske i Hrvatske Gradiške. Takvu situaciju Mutić je želio da iskoristi jer se kroz prekup mogao ostvariti veliki profit. Mutić je imao obučarsku radnju u kojoj su za njega radili drugi obučari dok se on bavio trgovinom i švercom. Lično se sam uopšte nije bavio zanatom, već trgovačkim poslovima bez obzira na vrstu.

Kada je od Martina Zreleca dobio odgovor da u blagajni ima para, društvene pare su iskorištene za privatne poslove Iaze Mutića. Angažovanjem trećih lica išlo se na vašare i kupovali konje, koji su se potom preprodavali državi, odnosno voj-

noj komisiji. Na razlici u cijeni ostvarivani su ogromne profite. Takoreći "namlatili" su ogromne pare. Svoj položaj predsjednika Mutić je znao da iskoristi uz asistenciju unih koji su mu to omogućili. Nije mi poznato s kim je bio u dosluhu, ali je sve to bila nepoštena rabota koja mu je omogućila da se obogati. Iskoristio je konjukturu, ali i društvene pare.

Da se vratim na sjednicu Odbora. Na sjednici je Lastrić rekao da ide na sahranu ministra Draškovića u Beograd i da se zbog političke situacije, po svoj prilici, više neće vraćati jer je već počela kampanja protiv komunista, a mogla se i pretpostaviti hajka protiv komunističkih poslanika. Na sjednici je Lastrić zatražio šestomjesečni plaćeni dopust. Odbor je odobrio plaćeni dopust, ali mi nije poznato da li je plaćen odjednom ili isplaćivan u ratama njegovoj porodici. Na ovaj način Odbor je želio da pomogne komunističkom poslaniku Lastriću, premda mu se odsustvo odobravalo kao upravniku.

Nakon sahrane Draškovića počela je hajka na komunističke poslanike. Neki su čak i na groblju bili uhapšeni, ali je Lastriću uspjelo da pobjegne. Slovenac Lemeš (mesarski radnik), također komunistički poslanik, i Lastrić uspjeli su da pobjegnu u inozemstvo. Nekoliko dana kasnije, odnosno nekoliko dana poslije sahrane ministra Draškovića, neke zagrebačke novine, mislim "Jutarnji list", objavile su noticu o hapšenju komunističkih poslanika i bjegstvu nekolicine u inozemstvo. U toj vijesti pominjani su Lastrić i Lemeš kao oni koji se bjegstvom u inozemstvo izbjegli hapšenje.

Oni su uspjeli da se preko granice prebace u Italiju. Lastrić je preko Italije otišao u Francusku da bi se preko Švicarske prebacio u Beč.

Za svo vrijeme Lastrićevog odsustvovanja Pavo Radan je pomagao njegovu porodicu. Nakon izvjesnog vremena, iz Beča je počeo pristizati novac u redovnim mjesečnim iznosima, koji je ilegalnim kanalima slao Jakov Lastrić. Obzirom da se plašio da ga šalje redovnim putem, novac je posredno slan do Pave Radana, koji ga je odnosio porodici Lastrića.

Tako je prošlo dvije do tri godine, za koje je vrijeme Lastrić radio u Beču kao trgovački putnik kod nekih jevrejskih firmi. Zaradjivao je dobro, ali je to išlo na uštrb

partijskog rada u emigraciji, koji je sve više zapostavljao. To je uočio Sima Marković, kako mi je to Pavo Radan rekao, koji je na jednom sastanku insistirao da Jakov Lastrić napusti svaki posao koji nema izravne veze sa radom KPJ i Kominterne. Marković je naglasio da Partija živi od pomoći Kominterne i da se sredstva moraju pravdati političkim radom.

Prema obavještenjima, Lastrić je tada odgovorio: "Ja od toga ne mogu živjeti i ja moram raditi." Budući da nije uvažavao razložnost partijskog stava o potrebi šireg političkog angažovanja, Lastrić je isključen iz Partije. On nije želio da bude profesionalni revolucionar, a i da se šire politički angažuje, već je sve to pretpostavio poslovima trgovačkog putnika koji su ga apsorbovali.

Nakon izvjesnog vremena, kada je vidio da je od drugova prezren i da mu nema mjesta u toj sredini, Lastrić je odlučio da se legalno vrati u Jugoslaviju. Javio se u kraljevsku ambasadu u Beču i ambasadoru predložio svoje namjere da se vrati u domovinu. Tražio je informaciju pod kojim se uslovima može vratiti u zemlju, što mu ambasador nije mogao dati bez prethodnih konsultacija sa Beogradom.

Poslije obavljenih konsultacija sa ministarstvom spoljnih i unutrašnjih poslova ambasador je obavjestio Lastrića pod kojim mu se uslovima odobrava povratak. Od Lastrića je traženo da prekine svaki rad u radničkom pokretu, da saradjuje sa režimom i njegovim organima, da kao Hrvat bude član srpskih nacionalnih društava, da u ustanovi gdje bude radio sve piše ćirilicom i da radi u Uredu za osiguranje radnika. Lastrić je pristao na sve uslove. Vjerovatno je rekao da više nije član KPJ i da je Partiju napustio.

Dobio je pasoš i novac za put do Beograda, gdje se prema uputstvima morao da javi Ministarstvu unutrašnjih poslova. Ministar mu je rekao da ga upućuje u Zagreb u Središnji uređ za osiguranje radnika gdje će, kao neka vrsta inspektora, vršiti kontrolu poslovanja svih okružnih ureda za osiguranje radnika na teritoriji kraljevine.

Lastrić je otputovao u Zagreb sa pismom direktoru Središnjeg ureda. Odmah je dobio rješenje o svom postavljenju. Inače, Lastrić je bio vrlo sposoban i vrlo stručan čovjek, a naročito u oblasti pravno administrativnih i materijalno fi-

nansijskih poslova osiguranja radnika. Sa središnjim uredom on je ranije bio na ratnoj nozi u svim slučajevima kada je smatrao da po odredjenim pitanjima nemaju pravo. Nije se libio da bude otvoren i dosljedan.

Poslije dva do tri mjeseca rada u Središnjem uredu, mislim da je to moglo biti 1925. godine, došao je u kontrolu poslovanja u Banju Luku.

U vezi sa ovim treba imati u vidu jedan značajan novi momenat. Godine 1925. izmjenjen je Zakon o socijalnom osiguranju u toliko što su pod udar ovog osiguranja došli i šumski radnici. Sve do tada šumski radnici skoro da i nisu imali socijalnu zaštitu, što su poslodavci koristili i za bezdušnu pljačku i za kojekakve malverzacije. Šumska preduzeća nisu prijavljivala radnike, a povrh toga isplate najamnina nisu vršene prema propisanim isplatnim listama. Isplate najamnina vršene su na običnom trgovačkom papiru i na običnoj koverti sa oznakom samo broja radnika, broja nadnica i isplaćenog iznosa. Nikakvih osobnih podataka o radnicima nije bilo. Nije se znalo ni ime ni prezime radnika, a kamo li drugi podaci od značaja za zasnivanje radnog staža i prava radnika. Radnici zbog toga nisu mogli doći do svojih zakonskih prava u slučaju bolesti, invaliditeta i sl. Preduzeća su tako prikrivala broj najamnih radnika i izbjegavala pravne i druge obaveze. Bez kontrole su mogla da rade šta su htjela.

U regionu Okružnog ureda za osiguranje radnika u Banjoj Luci takvih je preduzeća bilo mnogo, a prema kapitalu giganti su među njima bili "Šipad" i "Bosna-boa". Šipad je imao 6 odjeljenja: Drvar, Oštrelj, Srnetica, Grmeč i još dva, sa nekom vrsti monopolskog položaja nasledjenog od Štajnbajsa. Drugo preduzeće po ekonomskoj znazi bilo je "Bosna-boa". Svi ostali kapitali bili su sitniji, ali se u ponašanju prema radnicima nisu razlikovali.

Problematiku ovog stanja pregledom je utvrdio Jakov Lastrić, kompletno i pedantno, što je u izvještaju svakako notirao. O ovome je bilo riječi na sjednici Predsjedništva ureda u Banjoj Luci. Bahatost ponašanja Lastrića i njegova svojeglavost dovela je do konfrontacija jer nije trpio da mu bilo ko i po bilo kom elementu protivuriječi. Pošto Pavo Radan i Nikica Vasić nisu prihvatili sve stavove Jakova Lastrića

nastupile su neočekivane posljedice za obojicu : poništeni su su im mandati članova Predsjedništva. Mandati su im poništeni poslije povratka Lastrića u Zagreb, pa je Pavo Radan bio ubjeđen da je do toga došlo na inicijativu Lastrića. Jedno je s drugim uzročno vezano te je sasvim logično da se dovode u vezu jer nije postojao nikakav drugi čak i formalni razlog za poništenje mandata.

Radan i Vasić nisu tolerisali Lastrićevo nepriksenoveno ponašanje, njegovo superiorno ponašanje kao zaštitnika, njegovo potcjenjivanje i ljudi i rada. Na neke zanatlije moglo se uticati da budu poslušni, da prihvataju stavove koje je servirao Lastrić. Radan i Vasić su mu protivriječili, a to mu je smetalo. Iza Radana i Vasića napuštaju pomenuto Predsjedništvo još neki članovi.

Kratko vrijeme iza toga Središnji ured iz Zagreba šalje Jakova Lastrića u Banjaluku da raspusti Odbor "jer nema kvoruma" i da raspiše nove izbore za Skupštinu okružnog ureda u Banjoj Luci.

Vršilac dužnosti upravnika Ureda u Banjoj Luci, mislim Dušan Balaban, išao je na ruku Lastriću. Međutim, još je značajniji bio dr. Tode Jeremić, poslanik Radikalne stranke. U Banjoj Luci i Banovini bio je Jeremić svojevrsna politička siva eminencija. Iza mnogih političkih i drugih akcija nalazili su se umješani njegovi prsti, mogao je raditi što god je htio bez da ikoga pita jer su mu ^{vlasti u Banjoj Luci i} ~~Beogradu~~ Beogradu odobravale sve ono što je preduzeo ili je namjeravao da preduzme.

Jakov Lastrić se povezao sa Todom Jeremićem, koji je znao sve što je Lastrić sa ministrom unutrašnjih poslova u Beogradu razgovarao.

U to vrijeme prema Pravilniku ureda postojalo je upražnjeno radno mjesto šefa ljekara, odnosno rukovodioca ljekarske službe. Tode je sa Lastrićem utanačio da mu pomogne da bude izabran za šefa ljekara, a za uzvrat on će Lastriću pomoći da bude izabran za upravnika Okružnog ureda za osiguranje radnika u Banjoj Luci. Tako su i uradili; svoje lične planove su realizirali. Tim "uslugama" su se povezali.

Lastrić je učinio Jeremiću još jednu "uslugu", ali finansijske naravi. Ona zaslužuje da se spomene.

Kao ljekar sa privatnom praksom dr. Tode Jeremić je imao veoma stari, pretpotopni, röntgen aparat. Lastrić je obećao da će ga kupiti za potrebe Ureda. Taj stari röntgen je kupljen, ali niko ne zna za koju cijenu. Uz aparat je dao i rtg. tehničara Mustafu Bahtijarevića, koji je s obzirom na često kvarenje bio više mehaničar. Trebalo je da Bahtijarević ru-kuje rtg. aparatom, ali uskoro rtg. aparat više nije mogao ra-diti. Bahtijarević je otvoreno rekao da je aparat neispravan. Uzgred rečeno, sa Mustafom Bahtijarevićem bio sam zajedno u vojsci kod Lebringa.

Ne znam koliko je aparat bio u Uredu. Znam da je ubrzo kupljen novi jer se stari nije mogao popraviti. Majstor Paskolo je otvoreno rekao Lastriću da se aparat ne može po-praviti jer ne vrijedi i da je šteta svakog dinara koji se na popravku daje.

Jakov Lastrić i Dušan Balaban došli su u sukob i međjusobno se nisu podnosili.

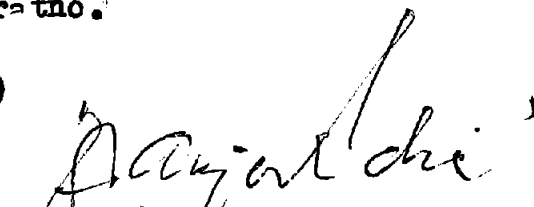
I u Središnjem uredu u Zagrebu bili su sretni ka-da je Lastrić prešao u Banju Luku. Lastrić je želio da bude potpuno samostalan i da putuje kadgod hoće. Jakov je volio titule i određene ruke u radu. Na čelu Ureda u Banjoj Luci imao je i jedno i drugo, a i da putuje kad mu se prohtje.

Okružni ured za osiguranje radnika u Banjoj Luci imao je pod svojom ingerencijom radnike sve do mjesta Srb, a od Srba do Knina ingerenciju je imao Ured iz Karlovca.

Uzgred rečeno, Branko Boka bio je tada kurir kod preduzeća "Batinjol", francuske firme koja je radila prugu. On je nosio poštu od Ripča do Bihaća i obratno.

(P r e k i d .)

26. jula 1974. godine
Banja Luka


(Franjo Odić)

Arhiv Bos. krajine B. Luka
ABK

Arhiv Dr.	Bo B. Luka
ABK	

(Nastavak III.)

U Okružnom uredu za osiguranje radnika dr. Tode Jeremić je dobio mjesto šefa ljekara, ali sa platom od 12.000 dinara. Takvu platu mu je obezbjedio Jakov Lastrić uz saglasnost Upravnog odbora koji je prosto aminovao. Bila je to ogromna plata, višestruko veća od plate na bilo kom drugom radnom mjestu. Nezažaljivi prohtjevi dr. Jeremića bili su uvjetovani njegovom navikom da kocka. Bio je srčani bolesnik, ali i veliki kartaroš. Preko Beča otputovao je u Monte Karlo da bi u toj kockarnici, kao i u mnogim drugim čiji je bio gost, okušao sreću. Za putovanje je podigao tromjesečnu platu u Uredu za osiguranje radnika. Putovao je preko Beča, gdje se našao sa kolegom sa studija, koji mu je usput i pregledao srce. Savjetovao mu je da prekine sa banjским liječenjem u Tesliću.

Jeremić je u kockarnici Monte Karla izgubio sav novac. Brzo javio je ženi, koja je bila lijepa i mlada učiteljica, da mu u ustanovi podigne još jednu platu.

Poslije povratka nastavio je liječenje u Tesliću. Tamo je i umro. Prebačen je u Banju Luku gdje je organizirana svečana sahrana o državnom trošku.

Mustafa Bahtijarević mi je jednom prilikom ispričao kako je po nalogu Tode Jeremića išao do trgovca Poljokana. U pismu je tražio pozajmicu od 20.000 dinara.

Poslije izvjesnog vremena došlo je Poljokanovo pismo u Ured za osiguranje radnika na adresu dr. Tode Jeremića. Kada ga je pročitao, Jeremić se razbjesnio: " J... mu majku židovsku! Šta je on dao za ovu državu?" Taj svoj bijes Jeremić nije prikrivao, što je prostrujalo kroz kancelarije. Vjerovatno je Poljokan tražio vraćanje pozajmice?

Lastrić je zadržao svaj položaj i uticaj bez obzira na personalne promjene u organima uprave, bez obzira na promjene u partijama na vlasti. Svoje već i onako velike prihode uvećao je honorarima od Gradske opštine u Banjoj Luci. I to mu je bilo malo, pa je dizao pozajmice. Od jednog uredskog ljekara u Doboju, čije sam ime zaboravio, pozajmio je izvjesnu svotu. Naime, od nekoga je čuo da ovaj ima na štednoj knjižici 100.000 dinara namjenjenih za školovanje svoje dvoje djece. Od njega je posudio novac vjerovatno u namjeri da od 3.000

dinara honorara u Gradskoj opštini vraća zajam u mjesečnim ratama. Ovaj je ljekar tužio Lastrića Središnjem uredu u Zagrebu. Lastrić je morao ići u Zagreb gdje je upozoren da mora vraćati dug da ne bi došlo do suda. Ovo je bila javna tajna u Uredu, gdje je procurilo i ono što se željelo prikriti. To je, dakako, uticalo na autoritet Lastrića. Lastrić je morao isplaćivati dug, ali mi nije poznato da li ga je isplatio u cijelini jer je u međjuvremenu pomenuti ljekar umro.

U nastojanjima da dodje do novca, Lastrić se upetljao u aranžman sa kopanjem rude negdje na području Ivanjske. Seljaci su na primitivan način kopali rudu, koju je on posredstvom Frane Markića dostavljao Željezari u Zenicu. Frane Markić napustio je položaj upravnika Ureda za socijalno osiguranje u Sarajevu i prešao na rad u Zenicu. Markić je bio stari socijalista i bio je poslanik Socijalističke partije u Konstituenti.

Lastrić je kombinovao da će eksploatacija ove rude biti rentabilna, ali je ubrzo cijeli posao krahirao. Lastrić je u ovaj posao uvukao čak i prof. Nikolu Zadru. Budući da su se potpisivale mjenice bez pokrića, neko je za nekoga morao plaćati. Nije mi poznato ko je platio najveći ceh, ali je izvjesno da je fijasko bio potpun.

Da li mi je poznat Tadija Odić? Sasvim sigurno jer su njegov otac Marko i moj otac od dva brata djeca.

O Tadiji Odiću koji je živio u SSSR-u čuo sam neke detalje 1934. godine. Poslije operacije srednjeg uha u zagrebačkoj bolnici došao sam na kolodvor da bih sjeo u voz za Banju Luku. Nisam znao da se u međjuvremenu vozni red promjenio jer je voz otišao dva sata ranije. Morao sam da čekam naredni. Kako je padala kiša, zamolio sam željezničara koji je stajao na vratima čekao nice da me pusti unutra. Dozvolio mi je da udjem. Legao sam na klupu da se odmorim. Na klupi pored peći sjedila je jedna žena sa dvoje djece i dvije velike ba- le prtljaga. Nikoga više nije bilo. Uskoro su sa perona ušli neki željezničari i jedan civil, koji je sjeo na klupu pored žene. Željezničari i taj civil nastavili su započeti razgovor. Pitali su ga da li ima još naših ljudi u Rusiji. Odmah me je taj razgovor zainteresirao. Počeo sam slušati.

Civil je rekao da još naših ljudi ima u SSSR-u, a da je sa njim radio i iza njega ostao Tadija Marković.

Čuvši to odmah sam se sa klupe podigao. Javila mi se misao da li se radi o mom rođaku Tadiji Odiću koji je za prezime uzeo očevo ime? Odmah sam se umješao u razgovor i zapitao: "Molim Vas, da li Vi znate da je njegov otac umro?"

"Znamo! Tadija je od kuće iz Banje Luke dobio smrtovnicu.", odgovorio je ovaj čovjek.

"Šta on tamo radi?", nastavio sam sa pitanjima.

"On je u Taškentu. To je jedna velika pokrajina. On tamo radi u glavnom knjigovodstvu. Kao stolar po zanimanju, ja sam radio kao kućni majstor. Dobri smo poznanici i prijatelji. Kada sam pošao u Jugoslaviju ostavio sam mu za uspomenu jedno lijepo izradjeno korito za kupanje djeteta."

Nastavili smo razgovor. Već je svanjivalo. Kod stanice je bio neki podrumski lokal. Pozvao sam ga na rakiju. Pristao je i mi smo pošli.

Kada smo za sto sjeli, upitao sam ga: "Slušajte, družo, odakle ste vi?"

- "Zašto pitate?"

- "Ne znam s kim imam posla!", odgovorio sam.

- "Ja sam Slovak. Roditelji mi žive u Vojvodini."

Imam tri živa brata. I braća i otac svi su stolari."

- "Kako ste uspjeli da nakon toliko godina dodjete kući?"

- "Preko Crvenog krsta u Švicarskoj moj otac i porodica zainteresirali su se za mene. Na intervenciju Crvenog krsta i moju želju dopušteno mi je da odem iz SSSR-a."

Nastavili smo razgovor o mojoj i Tadijinoj porodici. U razgovoru sam mu rekao: "Kad dodjete svojim kući, jezik za zube jer možete shositi posljedice. U Jugoslaviji nije takva klima da se može otvoreno i iskreno govoriti."

- "Ja ću vidjeti kakvo je ovde stanje i može li se živjeti. Ako mi bude loše, a naročito ako me budu progonili, ja imam kanal s kojim se mogu vratiti nazad."

29. jula 1974. godine
Banja Luka

Arhiv Eos. krajine B. Luka

ABK

Franjo Odić
(Franjo Odić)

(Nastavak III.-)

ABK

Voju Lukačevića upoznao sam dok sam službovao u Bihaću. U firmi "Batinjol" radio je kao prevodilac sa našeg na francuski jezik i obratno, odnosno kao administrativni službenik. Služio je kao tumač u svim ekonomskim poslovima koje je firma sklapala, a i kod upošljavanja.

Iz manifestacija i manira Voje Lukačevića zaključio sam da je dobar čovjek, odnosno takav sam utisak o njemu tada imao. Čak i Blažo Nikolić nikad me nije upozoravao da bi Vojo Lukačević mogao biti loš čovjek, što bi zbog našeg prijateljstva svakako učinio da je o Voji imao drugačije mišljenje od mene. Tada sam bio ubjedjen da je Vojo Lukačević komunist, ne samo zbog toga što je imao napredno političko držanje u ocjenama političke situacije, nego i zbog toga što sam mu davao Crvenu pomoć. Naime, jednom me je upitao da li bih davao Crvenu pomoć. Na to sam odmah pristao i mjesečno mu uručivao po 10 dinara ne pitajući ga kome će je dalje dostavljati jer sam znao da crvena pomoć ide za partijske potrebe.

Po odlasku iz Bihaća izgubio sam ga iz vida sve do novembra 1941. godine kada sam ga slučajno sreo u Banjoj Luci. Bio sam iznenađen što ga u Banjoj Luci vidim jer sam pretpostavljao da je poslije okupacije otišao u Crnu Goru. Mislim da je bio utorak i pijačni dan. Po završetku radnog vremena pošao sam iz Ureda za socijalno osiguranje kući. Negdje kod gvozdžarske radnje Mile Jankovića kod potoka Crkvene, na uglu puta prema Tržnici susreo sam Voju Lukačevića. Obojica smo bili iznenađeni. Srdačno smo se pozdravili. Bilo mi je drago što sam susreo dobrog poznanika. Pozvao sam ga da podjemo na čašu piva u gostionicu Šipsa. U toku razgovora do gostionice interesirao sam se za naše zajedničke poznanike, a posebno za Crnogorce koji su radili u firmi "Batinjol". Interesiralo me je da li su otišli u Crnu Goru ili ne.

U gostionici za jednim stolom nastavili smo naš razgovor. Pitao sam ga za novosti. Posebno me je interesiralo da mi kaže odakle on sada u Banjoj Luci. Primjetio sam da mu pitanje nije baš prijatno. Odgovorio mi je da dolazi iz Prnjavora. Odgovor je bio kratak.

"Kakve ti veze imaš sa Prnjavorom?", bilo je moje naredno pitanje.

Vojo Lukačević počeo mi je tada objašnjavati kako je firma "Batinjol" vršila sječu šume za željezničke pragove u Prnjavoru i da je ulaskom Njemaca u Bihać bila spriječena da izvrši isplatu radnika, a da je on, navodno, zbog toga morao ići da bi izvršio isplatu njihove najamnine.

Bilo mi je čudno. Do kapitulacije je došlo u aprilu, a mi se susrećemo u novembru 1941. godine. Šta je firma u međuvremenu radila? Zašto ranije nije došlo do isplate? Zašto je baš Vojo dobio ovakav zadatak? Gdje je i on sam bio u međuvremenu? Sve je nekako bilo zagonetno.

- "Šta si u vezi sječe šume napravio?"

Vojo mi je počeo objašnjavati kako je tamo našao neke preduzimače koji su organizirali sječu šume i izradu pragova, da je napravio obračun i preuzeo pragove.

Osjetio sam da nešto skriva i da ovo nije pravi razlog njegovog dolaska. Njegova objašnjenja ne samo da nisu bila ubjedljiva, nego tu i tamo protivurječna jer nije bilo logike u nizu pitanja. Jasno se vidjelo da izbjegava razgovor na ovu temu. Zbog toga sam prešao na drugu temu i upitao ga: "Kako ti, Vojo, gledaš na ovu situaciju?"

"Slušaj, ako Čerčil bude na vlasti onda će sve biti dobro, a u suprotnom - neće valjati!".

Dalje više nije objašnjavao. Primjetio sam da želi da ide, a i da mu razgovor na jednu ovakvu uopštenu temu takodje nije prijatan. Očito je bilo da nije želio razgovor o političkim pitanjima.

Pred rastanak, a zadržali smo se svega nešto oko pola sata, rekao sam Voji: "Znaš li da je moj Slavko sa još nekim drugovima pobjegao u Šumu?".

Rekao mi je da je o tome već čuo. Nije mi rekao od koga. Platilo sam pivo i mi smo se rastali.

Na putu kući razmišljao sam o njemu. Nikako si nisam mogao objasniti zašto je došao u Banju Luku. Njegova prozirna i neubjedljiva objašnjenja bila su vidljiva po mnogo čemu. Spomenuo sam mu odlazak Slavka u partizane jer sam i dalje bio ubjedjen da je napredan, da je na liniji NOB-e, šta više i član Partije.

Zaboravio sam na njega i na ovaj naš susret. Prvi put sam se podsjetio na ovaj susret tek poslije završetka rata u vrijeme sudjenja Draži Mihajlovića. Potpuno sam bio iznenadjen kada sam saznao da se među optuženima nalazi i Vojo Lukačević za koga sam pretpostavljao da je prije rata bio komunist.

Ne sjećam se da sam u novembru 1941. godine bio zajedno sa Vojom Lukačevićem i Žarkom Lastrićem. Da smo bili zajedno svakako bih se toga sjetio. Isto tako znam da sa Žarkom Lastrićem nisam uopšte razgovarao o Voji Lukačeviću. Ako Žarko već pominje susret sa Vojom u novembru 1941. godine u Banjoj Luci, vjerovatno je da se i on s njim susreo, ali tom prilikom ja tu nisam bio prisutan.

Voje Lukačevića dobro se sjećam iz Bihaća. Nikad nije nosio kaput, već samo mantil i po najvećoj zimi. Stanovao je negdje privatno, a hranio se u hotelu. Bio je neoženjen. U fizičkom smislu ostavljao je utisak pravog dinarskog tipa: crnput, visok, stasit, snažan i lijep kao muškarac. Družio se sa svima i bio veoma srdačan, ali je izbjegavao uže druženje, čak i sa svojim Crnogorcima.

Jednom poslije rata u Beogradu u stanu mog sina Slavka poveo se slučajan razgovor i o Voji Lukačeviću. Slavku i jednom njegovom kolegi koji je tu bio prisutan spomenuo sam da sam Voji davao mjesečnu Crvenu pomoć u iznosu od 10 dinara. Slavko u to nije mogao da vjeruje. Slavko je tada rekao da Vojo Lukačević uopšte nije bio vezan za Partiju i partijski rad u Bihaću i da, prema tome, nije ni bio ovlašćen da prikuplja Crvenu pomoć. Ubjedjivao sam ga da je to sasvim pouzdano jer to nije bilo samo jedno davanje koje bi se možda moglo zaboraviti, već redovno davanje.

Vojo je imao dobru platu u firmi "Batinjol" i nije mi jasno iz kojih bi razloga prikupljao pomoć ako nije vezan za partijski rad. Sem toga, imao je napredna politička shvatanja i opozicioni stav prema monarhističkom režimu. No, moguće je da je bio partijski vezan nekom drugom linijom. Sve u svemu, Vojo Lukačević je jedna čudna ličnost čije je ponašanje i ulogu teže objasniti. Povezanost sa Dražom Mihajlovićem i njegov boravak u Banjoj Luci u novembru 1941. godine sigurno

imaju izravne veze.

Od službenika u firmi "Batinjol" svakako treba spomenuti Crnogorca Blažu Nikolića, koji je radio kao blagajnik. Treba ga spomenuti zbog toga što je politički bio veoma napredan čovjek, čovjek koji se zalagao za interese radnika, za ostvarivanje njihovih prava ne samo na osnovu rada u firmi, nego i uopšte kao radnika.

Po konstituciji bio je nizak, a po naravi veoma naprasit. Za sitnicu znao je da plane. U postupcima bio je pravičan, dosljedan, iskren i odgovoran. Na nepravde i neistinu najčešće je i reagirao. Nije podnosio dvoličnost i iskreno je iznosio ono što o licima i postupcima misli. Bio je veliki drug, uvijek spreman da svakom nesebično pomogne.

Volio je nogomet i navijao za klub "Jedinstvo". Išao je na sve utakmice kluba, a često i van Bihaća. Na nekoj utakmici "Jedinstva" sa BASK-om iz Bihaća došlo je do ozbiljne svadje između njega i mladog poručnika Šukala iz Banje Luke. Poručnik Šukalo bio je u garnizonu Bihać kao oficir. Sve je počelo od spora vezanog za nogomet, da bi sve preraslo u svadju. Čini mi se da je tada Blažo i udario Šukala zbog lične uvrede. Sigurno je bio ozbiljno izazvan da je tako reagirao.

Ovo mu Šukalo nije nikad zaboravio. Zbog toga mu se i osvetio 1941. godine. Taj je Šukalo bio sa jednim njemačkim oficirrom koji je sa patrolom vršio legitimisanje putnika u Vozu od Beograda prema unutrašnjosti. Šukalo ga je prepoznao i na njega upozorio njemačkog oficira. Izveli su ga iz vagona i iza željezničke stanice odmah streljali.

Kada je polazio iz Beograda, Blažu Nikolića susreo je u vozu ing Svetožar Bogičević, bivši šef državne sekcije (za razliku od sekcija "Batinjola") za gradnju pruge Bihać-Knin, njegov dobar poznanik iz Bihaća, i savjetovao mu da ne ide za Crnu Goru i da ostane još u Beogradu dok se stanje bar dijelom ne normalizuje. Međjutim, Blažo od puta nije htio da odustane i to ga je stajalo glave jer je baš na tom putovanju bio uhvaćen i streljan. Vjerovatno je Šukalo Njemcima rekao da je opasan komunista i da ga treba likvidirati.

Blažo Nikolić mogao je kao Crnogorac ostati u Bihaću i poslije uspostavljanja ustaške vlasti, ali to nije htio, već je otišao u Srbiju. Govorio je: "Odeh kuđ i sva moja braća!", misleći na Srbe koji su odlazili za Srbiju."

Ne znam da li je Blažo bio član Partije, ali bi prema svojim političkim stavovima mogao biti. U svakom slučaju, bio je veoma napredan čovjek koji se nije ustručavao da čak dođe i u sukob sa upravom preduzeća "Batinjol" ako se radilo o interesima radnika.

Negdje na božić 25. decembra, ali se tačno ne sjećam godine, možda 1935. ili 1936. godine, ubijen je Pipan, šef pete dionice na izgradnji pruge Bihać-Knin, po nacionalnosti Slovenac. Po povratku iz Bihaća, gdje je išao po novac za isplatu radnika, svratio je u gostionicu u Ripču. Inače je volio da pije i kocka. Sjeo je za sto i sa društvom počeo da kocka. Za stolom je sjedio i Marko Drecun, inače neki administrativni činovnik. U toku igranja karata Pipan je uvrijedio Marka Drecuna. To je bio povod da je Drecun nožem usmrtio Pipana. Odmah je uhapšen i sproveden u zatvor. Osudili su ga na 6 godina ro-bije, koliko se sjećam.

Dok je bio u zatvoru Crnogorci su mu donosili hranu, a i novčano pomagali ženu i djecu. Tu su pomoć pružali njegovoj ženi i djeci i svo vrijeme dok se on nalazio na ro-biji. Pomoć su nosili Blažo Nikolić, Petar Božović i još neki. Šta više, Blažo Nikolić pratio je Drecuna dok su ga pod stražom vodili na izdržavanje kazne u Zenicu.

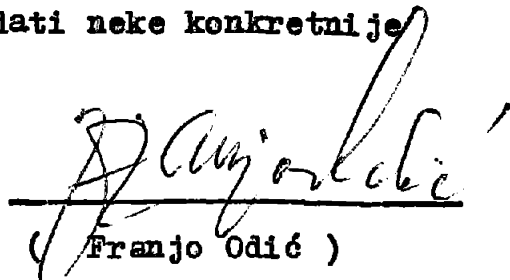
Za Vladimira Vineka znam da je stanovao u jednoj sobi u stanu Jozefine Lastrić, koju smo mi zvali Pepa. Ona je bila obrazovana i veoma energična žena. Inače sam još za vrijeme rata od mnogih čuo da je Vinek dobar čovjek, odnosno od naših drugova, a ne od onih koji su bili vezani za ustaški pokret. Medjutim, o njemu ne bih mogao dati neke konkretnije podatke.

9. septembra 1975. godine

Banja Luka

Arhiv Bos. krajine B. Luka

ABK


(Franjo Odić)

1
2
3

4
5